

doi.org/10.31861/pytlit2019.100.072

УДК 801.6:821.161.2-1.09

ТРАДИЦІЇ СКЕПТИЦИЗМУ Й ДИСКУРС ПОСТПРАВДИ В БРИТАНСЬКИХ ПОСТПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ РОМАНАХ

Дмитро Ігорович Дроздовський

orcid.org/0000-0002-2838-6086

vsesvit.journal@gmail.com

Кандидат філологічних наук, науковий співробітник

Відділ світової літератури

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України

Вул. М. Грушевського, 4, 01001, м. Київ, Україна

Анотація. Наголошено на формах критичного сприйняття дійсності, притаманних протагоністам сучасних британських романів („Дивний випадок із собакою вночі”, „Угамуйте мене”, „Маленький незнайомец” та ін.). Проаналізовано стратегії реактуалізації скептицизму в постпостмодерністському романі „Хмарний атлас” Д. Мітчелла. Досліджено специфіку репрезентації скептицизму в літературному постпостмодернізмі, зокрема, розвинуто теоретичні міркування Л. Мірошниченко, О. Бойніцької та ін. Виявлено особливості розвитку антиутопії як частини метажанрового роману „Хмарний атлас”. Окреслено форми репрезентації пропозиційної та екзистенційної істин у сучасному британському романі. Досліджено механізми протидії формам постправди та симулякрівим „істинам”, які репрезентовані в „Хмарному атласі” як частина капіталістичного дискурсу, що призводить до викривленого сприйняття дійсності та техногенної цивілізаційної катастрофи. З’ясовано, що в „Хмарному атласі” наявна критика гіпертрофованого консюмеризму та втрати літературою здатності бути джерелом екзистенційних сенсів. Висвітлено зображення людини як дуального феномену в британському постпостмодерністському романі (ніцшеанську концепцію переоцінки цінностей і волі до влади у „Хмарному атласі” подано амбівалентно).

Ключові слова: скептицизм, постпостмодернізм, екзистенційна істина, пропозиційна істина, постправа, антиутопія.

Дослідники британського роману зламу ХХ–ХХІ ст. наголошують на тому, що однією зі світоглядних особливостей персонажів є скептичне ставлення до дійсності. Скептицизм – одна з форм критичного сприйняття реальності, що дає можливість встановити в ній справжні сенси й відрізнити їх від симулякрових. Скептицизм як одна зі світоглядних рис англійської літератури розглядається в працях Л. Мірошниченко. Водночас аналіз британських романів, написаних після 2000-х рр., дає підставити уточнити окремі міркування дослідників і прояснити світоглядно-філософські особливостей, експліковані в постпостмодерністському романі.

Скептицизм – особлива філософська позиція, яка передбачає уникнення суджень про істину. Така стратегія мислення спрямована на зменшення якомога більшої кількості хибних суджень, що виникають у результаті того, що людина часто не має можливості наблизитися до істини через вплив емоцій, брак інформації та ін. Проблема пізнання істини або ж принаймні правди про те, що відбувається навколо персонажів, є однією з ключових у постпостмодерністському романі. Л. Мірошниченко слушно зауважує, що „скептицизм у сучасному британському романі може бути опосередкований постмодерною ситуацією, але нею не вичерпується” (Мірошниченко 2013: с. 119).

Для Кристофера з „Дивного випадку з собакою вночі” (Геддон 2016) М. Геддона потреба з’ясувати, що сталося з пуделем Веллінгтоном, детермінована генетичною особливістю (синдромом Аспергера) протагоніста, який відчуває дискомфорт і напад агресії, коли реальність або ж якийсь її фрагмент перетворюється на незрозумілий феномен. Персонажі роману „Хмарний атлас” (Mitchell 2004) Д. Мітчелла прагнуть наблизитися як до розуміння правди, так і усвідомлення істини як метафізичного феномену, який, проте, не може бути сприйнятий через обмеження людського мозку. Симфонія постає своєрідним ключем і формою наближення до істини. Така ідея експлікована в лоні німецького романтизму. Дослідники зазначають, що

проекції епістемологічного скептицизму в сучасному британському романі виводять явище літературного скептицизму *за межі постмодернізму* (курсив наш. – Д. Д.), розширюючи конфігурацію його витоків та значень. <...>. Водночас сучасний роман продовжує неперервний від XVIII ст. інтерес романістів до епістемологічної умовності як особливого різновиду скептицизму, який у новітніх текстах втілюється художніми засобами, що не обмежуються постмодерністською естетикою (Мірошніченко 2016: с. 36).

Результати дослідження Л. Мірошніченко справедливі з огляду на здійснений аналіз уже постпостмодерністського британського роману, у якому традиції скептицизму знаходять свою особливу репрезентацію. Вітчизняна англістка довела, що скептицизм став чинником постпостмодерного світовідчуття й визначив іманентну сутність мислення персонажів, експлікованих у постпостмодерністських британських романах. Нові технології розширюють пізнавальні можливості протагоністів (над цим розмірковує, наприклад, нейрохірург Генрі Пероун, головний персонаж роману „Субота” І. Мак’юена), проте так і не наближають до вичерпного розуміння сутності таких феноменів, як свідомість, смерть (ідея *життя після смерті* представлена в різних релігійних традиціях) тощо. З огляду на це, персонажі виявляють скептичне ставлення до дійсності, оскільки розуміють, що остаточні відповіді на буттєві (онтологічні) питання досі не можуть бути знайдені, натомість новітні технології й винаходи значно розширили уявлення про природу речей у макро- (досягнення астрофізики) й мікросвітах (простір тіла на рівні біохімічних і нейронних процесів).

Так, у романі „Дивний випадок із собакою вночі” М. Геддона Кристофер, головний герой твору, наділений особливим світорозумінням. Брак дзеркальних нейронів позначається на нездатності ставити себе на місце інших, проектувати, як та чи та людина вчинила б на місці героя, відрізнити в літературному тексті конотативне значення від денотативного тощо. Водночас світоглядні настанови Кристофера складно назвати скептичними. Доцільно було б схарактеризувати їх як приклад строгого або

чистого мислення, яке прагне пізнати сутність речей у їх метафізичному, за Аристотелем, сенсі у процесі філософування. Саме у такий спосіб можна пізнати первні світобудови.

За своєю суттю філософія – це дисципліна строгого мислення. Кристофер – персонаж, який прагне здобути *чисте знання*. Свого часу Ф. Ніцше критикував тогочасне суспільство за втрату критичності й творчості (креативної вітальності). Бюргерське суспільство, за Ніцше, прагне задовольнити свої примітивні потреби, проте йому не властива функція саморозвитку й морального вдосконалення, яку Гегель схарактеризував за допомогою концепції „зняття”.

У британському постпостмодерністському романі відбувається повернення до ніцшеанської критики й ревіталізація мислення, яке, по суті, є прикладом *строгого* мислення, а отже, це доводить, що його носії, персонажі постпостмодерністських романів, – приклади героїв із філософським типом світосприйняття. Для „англійського вектора традиції”, за О. Бойніцькою, особливо важливі мотив раціонального пізнання дійсності, культивування розуму й досвіду скептицизму. І в романі „Хмарний атлас” (Mitchell 2004) Д. Мітчелла, і в „Дивному випадку...” (Геддон 2016) М. Геддона, і в „Угамуйте мене” (Гайленд 2008) М. Дж. Гайленд та ін. маємо приклади персонажів (Луїза Рей; Кристофер; Джон), які пізнають дійсність за допомогою *чистого* розуму, який відкидає усе зайве і здобуває чисте знання. Саме брак філософського погляду на світоустрій призводить до того, що в результаті творення імітат-дискурсу, тобто симулякрової реальності (за допомогою імплементації ідеологічних настанов, медіаманіпуляцій тощо), відбувається занепад морально-етичних принципів в організації людських спільнот, що уможлиблює форми внутрішнього колоніалізму, рабства, інших виявів несвободи, детермінованих внутрішніми страхами персонажів. Сусідка Кристофера боїться розповісти юнакові правду, бо вважає, що це тільки сильніше травмує психіку персонажа із синдромом Аспергера. М. Геддон, створюючи роман із виразними інклюзивними мотивами, наголошує на загальносуспільному нерозумінні специфіки мислення Інших. Кристофер, безперечно, належить до категорії „Інших”, які водночас є „зайвими” в британському суспільстві.

У романі спостерігаємо сцени, коли й учителі та директор школи недостатньо розуміють внутрішній світ Кристофера. Люди навколо персонажа знають, що синдром Аспергера передбачає особливу поведінку, оскільки будь-який неправильний жест (порушення дистанції в спілкуванні, неправильно сервірована їжа тощо) призведе до конфлікту (див.: (Дроздовський 2018)). Проте внутрішній світ таких персонажів залишається незрозумілим для більшості. Лише ілюстрації, які малює в щоденнику протагоніст, дають можливість усвідомити реципієнтові, як відбувається структурування реальності в свідомості головного героя, у який спосіб *чистий* розум (який у цьому романі доцільно схарактеризувати і як „простий” з огляду на ідеалізацію концепції простих чисел, яку наслідує Кристофер) препарує хаос, як незрозуміла дійсність розкладається за допомогою аналітичних процедур на зрозумілі частини (формули).

Життєва позиція Кристофера близька до таких, які можна було б кваліфікувати як снобізм, проте таке тлумачення, на наш погляд, хибне. „Снобізм” юнака не є свідомою психологічною надбудовою, а результатом генетичних особливостей, які мозок не може контролювати (йдеться про діяльність периферійної нервової системи, яка, наприклад, відповідає за „життєдіяльність” внутрішніх органів, функціонування яких не контролюване людиною). Скептицизм Кристофера впливає суто з математичних принципів, накладання яких на зовнішню реальність дає підставити говорити про те, що або неправильні самі математичні принципи, або зовнішня дійсність функціонує у викривлений спосіб. Усе, що відбувається з юнаком, проходить аналітичне розкладання на базові складники, які в результаті формують розуміння того, що в зовнішньому до протагоніста світі, послуговуючись формулою „Доктора Гауза” (“Doctor House”), „усі обманюють”. Така брехня, що стала частиною життєсвіту людей, впливає з хибного уявлення про природу людських взаємин. Свідомість протагоніста видається стійкою до зовнішніх подразників, на відміну від свідомості його однолітків і батьків. Кристофер автоматично реагує на світ, якщо в його життєпростір потрапляє щось із порушеними принципами (як тарілка, де різні види їжі або ж компоненти страви торкаються одне

одного), проте через аналітичні здібності юнака він надзвичайно стресостійкий у кризових ситуаціях тощо.

Протагоніст роману зображений як „людина-замок”, до якого потрібно знайти правильний ключ. Дотримання правил дасть можливість гармонійно співіснувати з ним, попри те, що юнак і має невралгічне відхилення. Інші персонажі роману, яких створює М. Геддон, живуть у світі надінтерпретацій або викривлених інтерпретацій, що виникають через внутрішній страх персонажів сказати правду. Сучасних британських письменників М. Геддона й Д. Мітчелла зараховуємо до категорії „авторів-скептиків”. Такий письменник

не схильний до того, аби звертати увагу на ту чи іншу світоглядну модель, яку успадкував, як остаточно, натомість він полемізує, аби, врешті-решт, з'ясувати межі обраної точки зору чи точок зору. Для письменника-скептика, головню, присутньою є власне константна ситуація діалогу (Мірошніченко 2015: с. 244).

Мотив внутрішнього страху персонажів притаманний більшості британських постпостмодерністських романів. Внутрішній страх у „Хмарному атласі” Д. Мітчелла зображено як іманентну рису людства, що призводила до виявів колоніалізму в різні історичні періоди. Страх розповісти правду про загарбницьку політику з'являється в першій історії роману Д. Мітчелла, страх супроводжує біороботів, які, проте, перебувають в ілюзії того, що смерті немає, а є лише підняття власного статусу в соціальній ієрархії. Проте допит Сонмі~451 засвідчує, що всередині з'являється відчуття недовіри до того, що говорять біороботам. Сонмі~451 отримує чи то в результаті розвитку в собі інтуїтивного відчуття, чи то в результаті помилки на фабриці, де виготовляють біороботів, здатність відчувати страх. Ця властивість заборонена в дистопійному світі Нео-Сеулу. Страх активізує в персонажах аналітичні здібності, які й призводять до розуміння невідповідності між політичною й соціальною ілюзією та реальним станом речей. Усе це стає можливим тоді, коли персонажі відкривають здатність *чистого* мислення, а отже, коли починають сприймати світ у філософський спосіб.

Скептичне сприйняття зовнішнього світу, репрезентоване в сучасних романах, свідчить про те, що доба постпостмодернізму реактуалізує в теперішній культурі „культ розуму”, який уможливорює критичне ставлення до дійсності. Водночас „британський літературний скептицизм живиться специфічним культурним та історичним досвідом англійців, скептицизм постає як один із сегментів національного буття англійців. Актуалізація взаємопов’язаності скептицизму та національної ідентичності, що постає як наслідок аналізу зразків класичного та сучасного англійського роману, культурних архетипів, дозволяє констатувати „вроджений релігійний скептицизм”; „недовіру до всіляких теорій”, яка полягає в небажанні зрозуміти все шляхом однієї всеосяжної теорії, а віддає перевагу назагал більш глибоким підходам” (Мірошниченко 2016: с. 34).

Жанрова модель антиутопії, представлена в одній із історій роману „Хмарний атлас”, засвідчує, що аналізований твір є спробою здійснити ревізювання суспільно-політичного ладу, породженого капіталістичним світоглядом. Утопія традиційно вважається одним із варіантів соціальної фантастики. В антиутопічних творах ідеться не стільки про конструювання фантастичних світів, які є породженням авторської фантазії в аспекті уявлення майбутнього, скільки формою критики політичних інститутів, що призводять до нівелювання людини. Історія про Нео-Сеул і боротьбу Сонмі~451 – наратив, у якому зображено модель світу як паноптикуму (М. Фуко), де персонажі мають позірну свободу. Насправді ж мешканці майбутньої імперії є заручниками політичних хитросплетінь.

Якщо в постмодерністському романі, попри розуміння того, що існують різні постмодернізми (Ж.-Ф. Ліотара, М. Фуко, Ф. Джемісона, Л. Гатчен та ін.) й різні моделі постмодерністського роману, відбувається критика розуму, актуалізація дискурсу гри карнавалу, то в постпостмодернізмі розуму повернуто статус інструмента, здатного сприймати правду як благо для спільноти й неправду як те, що унеможливорює здобуття справжнього блага. Постпостмодерністський англійський роман реактуалізує раціональні первні й інтенції, конструюючи ситуації, у яких персонажам доводиться переживати біль, дискомфорт, відчуження,

боротьбу, тобто „зустрітись в герці”, за В. Шекспіром, із „морем лиха”, у результаті чого відбувається усвідомлення справжніх цінностей, потреб, благ, які допомагають спільноті здійснити крок уперед в аспекті розвитку моральних якостей, знання тощо.

Постмодерністський художній світ відмовляється від категорії прогресу. Натомість у постпостмодерністському романі категорія суспільного поступу набуває особливо гострого звучання. Попри те, що в романі „Хмарний атлас” поруч із лінійним часом маємо моделі циклічного часоутворення, в ньому актуалізовано ідею про те, що поступ стає небезпечним тоді, коли людина відчужує від себе „розум”, тобто наділяє техносвіт здатністю до саморозвитку (за допомогою технологій штучного інтелекту). В результаті такого відчуження розуму від людини починається незворотний процес, що завершується цивілізаційною катастрофою.

У романі Д. Мітчелла розум представлено як універсальну сутність, як властивість матерії, яка може існувати поза людським тілом. Проте в такому разі розум перетворюється з властивості тіла на щось, що має потенційно нескінченний вектор саморозвитку. Розум у романі поставлено в один ряд із такими поняттями, як „час”, „простір”, „матерія”, „енергія”. Передаючи матеріальним об’єктам право на самовдосконалення, людина з часом перетворюється на об’єкт історії. Позбавлена потреби вдосконалювати світ, передавши цю здатність неживій „природі”, людина стає джерелом (само)знищення. Розум потрібний для того, щоб відчувати (біль, страждання, любов тощо). Без аналітичного сприйняття дійсності людина перетворюється на замітник „людини” як суб’єкта, котрий формує буття й пізнає світ як сукупність сенсів, пов’язаних із категоріями етики, моралі тощо. Утрата можливості розуміти світ у потенційному русі й розвитку спричиняється до елімінації в людині чуттєвості як специфічного поєднання афектів і розуму. Мешканці Нео-Сеулу – заручники власних тілесних потреб; вони формують настільки потужну ідентичність людини-споживача, що з часом уже не можуть відмовитися від сконструйованої сутності й подивитися на свій спосіб життя відсторонено.

У постмодерністському романі реальність представлена як множина знаків: одні з них можуть мати вплив на людину й позначатися на продукуванні інтерпретаційних моделей, інші

залишаються поза увагою персонажів постмодерністських лабіринтів або ризом. У постпостмодерністському романі мотив множинної реальності не нівельовано, проте реальність зображена в проєкції ціннісних категорій. Цінність виникає в результаті травматичної, неприємної, болючої зустрічі персонажа із зовнішньою дійсністю. Реальність біороботів запрограмована на нерозуміння таких категорій, як „біль”, „страх” тощо. Вони є функціями в загальному паноптикумі. Проте саме в постпостмодернізмі відбувається реактуалізація особистості, індивідуального сприйняття дійсності, яка може мати травматичний вплив на персонажів (як у романі „Маленький незнайомец” С. Вотерс або „Дивний випадок...” М. Геддона). В аналізованих романах відбувається звернення персонажів до пізнання дійсності за допомогою розумових аналітичних практик, які водночас дають можливість персонажам „переживати”, відчувати емоції, які в результаті формують певні ціннісні категорії й ставлення до дійсності за допомогою ціннісного розуміння життя як феномену, що має фізичний і метафізичний вимір. „Метафізика” життя і заперечується в результаті скептичних підходів і набуває гіпотетичної можливості, що переводиться в площину явищ, які наразі не можуть бути сприйняті внаслідок знанневих обмежень персонажів на теперішньому етапі розвитку технологій. Розум у постпостмодерністських романах стає інструментом не просто пізнання реальності у спосіб, позбавлений негативних емоційних впливів і афектацій, а як чинник самовідчуття, здатний допомогти відповісти на базові філософські питання про сутність життя в ціннісному аспекті.

Аналіз роману „Хмарний атлас” Д. Мітчелла дає підстави вважати правомірними міркування Л. Мірошніченко про подальший розвиток скептичних настанов, реалізованих у життєсвіті персонажів англійського роману, що прийде на зміну постмодерністському. Водночас аналіз художнього світу, у якому перебувають персонажі „Хмарного атласу”, дає підстави потвердити теоретичні міркування М. Епштейна про те, що в постпостмодернізмі відбувається органічна взаємодія емоційності та інтелектуалізму, скептицизму й щирості, пристрасності та відстороненості (прагнення об’єктивованого аналізу реальності) (див.: (Epstein 1997)).

Постпостмодернізм, подібно до просвітницьких тенденцій, акцентує на пізнавальних можливостях персонажів, котрі мають виняткову силу інтелекту (внаслідок генетичних захворювань або фенотипарно набутих змін), проте саме розум у постпостмодернізмі стає інструментом повернення суб'єкта нарації до відчуття дійсності в екзистенційному ключі, тобто як такої, що скеровує героїв до самостворення (у філософії екзистенціалізму людина не є „людиною” як даністю від народження, проте стає такою в житті: *екзистенція передує есенції*) в результаті пошуку відповідей на екзистенційно важливі запитання.

У романі „Хмарний атлас” репрезентовано проблему непотрібності екзистенційної істини та негативні результати, які мають місце в результаті відмови від її пошуків. Непотрібність того, що сучасні філософи визначають як „екзистенційна істина”, призводить до поширення феномену постправди, який набув масового вияву саме з огляду на розвиток медіатехнологій і роботу ЗМІ. Є. Бистрицький слушно наголошує:

Засадовим для пропаганди, для пропагандистської ідеології якраз і є викривлення екзистенційної істини через творення колективно уявленої неправди щодо реальності іншої спільноти, культури. Сучасна пропаганда <...> апелює до штучної реальності, створюваної за допомоги постістини через первинну дію утворення образу спільноти, в контексті якого (образу) факт або реальний стан справ стає вторинним, похідним від смислового горизонту, заданого уявленим цілим Іншого. <...>. Тому про ситуацію постправди говорять також як про „істину в постфактичні часи” (Бистрицький 2018).

Література в 2000-ні роки, тобто в наш час, у „Хмарному атласі” показана як така, що втратила здатність бути джерелом сенсів, які допомагають зрозуміти або наблизитися до екзистенційної істини в епоху „постфактичних часів”, яким властива настанова на гіпертрофоване продукування образів, що заміщують реальність, остаточно руйнуючи зв'язки з нею у сприйнятті споживачами культури (в романі Д. Мітчелла культура представлена, передусім, індустрією розваг, що стала частиною політичної ідеології в неоімперії майбутнього). М. і З. Лановик мають рацію,

зазначаючи, що „у світу як природи й світу як історії – власні шляхи осягнення” (Лановик і Лановик 2018: с. 18). Поняття правди й екзистенційної істини – категорії, що стосуються світу як історії. Кожне покоління, як показано в романі, лишає після себе різні зафіксовані наративи, водночас ці наративи поділяються, як переконує Д. Мітчелл, на офіційні й неофіційні, котрі деконструюють „правду”, репрезентовану в перших. „Неофіційний” наратив, що лишається в записах у щоденнику під час корабельних мандрів, листи композитора, нотатки журналістки, записи допиту Сонмі~451 – приклади наративів, які розкривають смислову наповненість конкретного часу в ревізійній манері, тобто деконструюючи ті сенси, які залишають офіційні історії. Людину в романі зображено як дуальну систему, як екзистенційний біном, який одночасно містить потяг до самозбереження і стремління розвиватися. Ідея поступу протистоїть ідеї стагнації, репрезентованій в романі через ідеологію капіталізму, який передбачає стратегії рабства, контролю меншості над більшістю. Меншість прагне використовувати різні технології, щоб підтримувати сформовані інститути влади. Натомість засилля ідеології спричиняється до виникнення суб’єктів, які не задовольняються лише формами пропозиційної істини, а потребують істини екзистенційної, яка неможлива без експлікації такого поняття, як відповідальність за вчинки.

Якщо пропозиційна істина ґрунтується на незалежному від того, хто судить або висловлює щось, віднесенні до „об’єктивного” стану справ, то екзистенційна – вимагає рішучості відповідати за істинність власної автентичності та, відповідно, колективної ідентичності, вимагає займати позицію. За умови відповідального рішення, про яке сама людина може і не здогадуватись, вона отримує смисловий горизонт можливостей сприйняття та інтерпретації фактів (Бистрицький 2018).

У „Хмарному атласі” таке відповідальне рішення, не здогадуючись про його можливі наслідки, приймає Сонмі~451. Кристофер у „Дивному випадку...” внаслідок генетичних особливостей прагне не виходити за рамки пропозиційної істини, а тому й сприймає навколишню дійсність через об’єктивовані фізичні закони та за

допомогою математичних формул. Водночас його розмірковування про майбутню родину, бажання будь-що скласти іспит із математики на відмінно, щоб надалі здійснювати саморозвиток, свідчить про вияви відповідальності, притаманні протагоністу. Для персонажа (тут міркування Є. Бистрицького особливо суголосні ситуації постпостмодернізму, зображеній у британських романах)

питання пропозиційної істини висловлювання є орієнтиром усіх інших форм мовленнєвих актів комунікативної взаємодії. Тому, безумовно, слушно порушується питання про перевірку отриманої інформації – висловлювання або цілого послання, системи тверджень тощо – на відповідність реальному станові справ (Бистрицький 2018).

Кристофера доцільно схарактеризувати як персонажа-експерта, який завжди перевіряє отриману інформацію на відповідність реальному стану речей (ця потреба й запускає детективний сюжет у романі).

Скептичне ставлення до історії притаманне усім шести наративам роману „Хмарний атлас”, водночас в останній історії репрезентовано вияви стоїчного світосприйняття, оскільки представники постапокаліптичного світу добре пам’ятають про наслідки людської життєдіяльності. Персонажі створили архів, який став вмістилищем фактів нищівної природи людини.

Як висновок зазначу, що дуальність людини в романі „Хмарний атлас” Д. Мітчелла репрезентовано, з одного боку, через мотив волі до влади, пов’язаний із вітальністю, що утверджує існування людини в часі, а з іншого боку, воля до влади передбачає створення інститутів влади, які обмежують поривання персонажів до свободи й прогресу (зокрема, внутрішнього саморозвитку). Такі інституційні обмеження спрямовані на елімінацію мисленнєвих операцій героїв роману „Хмарний атлас”, тобто на редукцію аналітичних здібностей персонажів, розвиток критичного й скептичного ставлення до навколишнього світу. Натомість відбувається актуалізація соматичних, фізіологічних потреб, споживання тощо, які інтегруються до сформованої в кожную історичну епоху ідеології. Капіталістична філософія, з одного боку, виявляє прагнення людини до поступу й розвитку шляхом побудови якісних і технологічно ефективних механізмів використання

ресурсів, а з другого боку, перетворюючись на ідеологію, постає формою внутрішнього самообмеження героїв. Коли ідеологічний пресинг стає занадто небезпечним і загрожує поступу цивілізації, історія обирає одиниць (людей чи біороботів, котрі мають частину людського), яких наділено пасіонарними рисами, щоб протистояти капіталістичній ідеології задля утвердження потреби в екзистенційній істині. Зрештою, боротьба капіталізму як ідеологічно маркованої системи, що породжує постправду та сфальшовані цінності, призводить до техногенного апокаліпсису, після якого відбувається „обнуління” історії, і світ як історія починається спочатку. На цьому тлі виразною постає критика розходження історії та природи, послуговуючись науковою метафорою М. і З. Лановик. Нерозуміння персонажами принципів функціонування матерії у природі призводить до експлікації викривлених, антилюдських форм зв'язку в суспільстві. З огляду на це художні репрезентації аутичного мислення (світогляд Кристофера – персонажа із синдромом Аспергера в романі „Дивний випадок...” М. Геддона) видаються тим типом філософського світосприйняття, що не пориває з традиціями критично-аналітичного розуміння дійсності, а також із традиціями скептицизму, оприявленого в дискурсі британського постпостмодерністського роману. Наведений вище аналіз сучасних романів potwierджує наукові міркування Л. Мірошніченко про актуалізацію скептицизму в британському літературному постпостмодернізмі.

Бистрицький, Є. (2018). Екзистенційна істина і пост правда. *Філософська думка*, № 5, с. 54–71. URL: <http://bystrytsky.org/existen18.htm> (дата звернення: 23 лютого 2019).

Бойніцька, О. (2015). Вікторіанці та псевдовікторіанці: трансформація вікторіанського наративу в романі М. Ніла „Англійські пасажери”. *Science and Education a New Dimension. Philology*, III(15), iss. 68, с. 43–46.

Гайленд, М. Дж. (2008). *Угамуйте мене*. Пер. з англ. Віктора Дмитрука. Львів : Кальварія, 248 с.

Геддон, М. (2016). *Загадковий нічний інцидент із собакою*. Пер. з англ. Анастасії Рогози. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 221 с.

- Дроздовський, Д. (2018). Аутичне мислення й екзистенціалістські виміри пост постмодернізму. *Питання літературознавства*, № 98, с. 301–316. <https://doi.org/10.31861/pytlit2018.98.301>
- Лановик, М., Лановик, З. (2018). „Смерокання Заходу” Освальда Шпенглера: провіденційна модель науки. *Питання літературознавства*, № 98, с. 7–22. <https://doi.org/10.31861/pytlit2018.98.007>
- Мірошниченко, Л. (2013). Скептицизм Сократа і сучасний англійський роман. *Від бароко до постмодернізму*, вип. XVII, т. 2, с. 119–125.
- Мірошниченко, Л. (2015). Скептицизм і література: перечитуючи „Володаря мух” Вільяма Голдінга. *Іноземна філологія*, вип. 128, с. 243–252.
- Мірошниченко, Л. (2016). *Проекції скептицизму в сучасному британському романі: тенева, традиція, поетика*. Автореферат дисертації доктора наук. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 42 с.
- Epstein, M. (1997). *The Place of Postmodernism in Postmodernity*. URL: http://www.focusing.org/apm_papers/epstein.html (дата звернення: 23 лютого 2019).
- Mitchell, D. (2004). *Cloud Atlas*. London : Random House, 528 p.

ТРАДИЦИИ СКЕПТИЦИЗМА И ДИСКУРС ПОСТПРАВДЫ В БРИТАНСКИХ ПОСТПОСТМОДЕРНИСТСКИХ РОМАНАХ

Дмитрий Игоревич Дроздовский

orcid.org/0000-0002-2838-6086

vsesvit.journal@gmail.com

Кандидат филологических наук, научный сотрудник

Отдел мировой литературы

Институт литературы им. Т. Г. Шевченко НАН Украины

Ул. Грушевского, 4, 01001, г. Киев, Украина

Аннотация. Рассмотрены формы критического восприятия действительности, присущие протагонистам современных английских романов („Странный случай с собакой ночью”, „Успокойте меня”, „Маленький незнакомец” и др.). Проанализированы стратегии реактуализации скептицизма в английском постпостмодернистском романе „Облачный атлас” Д. Митчелла. Исследована специфика репрезентации скептицизма в литературном постмодернизме, в частности, получили своё развитие теоретические работы Л. Мирошниченко, А. Бойницкой и других англистов. Выявлены особенности развития антиутопии как части

метажанрового постпостмодернистского романа „Облачный атлас”. Исследуется специфика репрезентации пропозициональной и экзистенциальной истин в современном английском романе. Изучены механизмы противодействия формам постправды и симулякрным „истинам”, которые представлены в „Облачном атласе” как часть капиталистического идеологического дискурса, приведшего к искажению действительности и техногенной цивилизационной катастрофе. Установлено, что в „Облачном атласе” имеется критика гипертрофированного консьюмеризма и потери нынешней литературой способности быть источником экзистенциальных смыслов. Исследованы специфические черты в изображении человека как дуального феномена в постпостмодернистском английском романе (ницшеанская концепция переоценки ценностей и воли к власти в „Облачном атласе” представлена амбивалентно).

Ключевые слова: скептицизм, постпостмодернизм, экзистенциальная истина, пропозициональная истина, постправда, антиутопия.

TRADITIONS OF SKEPTICISM AND DISCOURSE OF POST-TRUTH IN BRITISH POST-POSTMODERN NOVELS

Dmytro Drozdovskyi

orcid.org/0000-0002-2838-6086

vsesvit.journal@gmail.com

Department of World Literature

Shevchenko Institute of Literature of the NAS of Ukraine

4 Hrushevskiy Street, 01001, Kyiv, Ukraine

Abstract. In the paper, the forms of critical perception of reality inherent to the protagonists of contemporary British novels (“The Curious Incident of the Dog in the Night-Time”, “Carry Me Down”, “Little Stranger”, etc.) have been discussed. The author has analyzed strategies for reactivation of skepticism in British post-postmodern novel “Cloud Atlas” by D. Mitchell. The specificity of the representation of skepticism in literary post-postmodernism is investigated; in particular, theoretical considerations of L. Miroshnychenko, O. Boynitska and other experts in English/British literature have been developed. The peculiarities of dystopia as a part of the metagenetic phenomenon of post-postmodernistic novel “Cloud Atlas” have been revealed. The features of representation of propositional and existential truths in contemporary British novel are outlined. The mechanisms of counteraction to the forms of post-truth and the simulacrum “truths” represented in “Cloud Atlas” as part of capitalist ideological discourse, which leads to a distorted perception of reality and civilization catastrophe, have been outlined. It is revealed that in “Cloud Atlas” there is a critique of hypertrophied consumerism

and the loss by contemporary literature the ability to be the source of existential meanings. The specific features in human representation as a dual phenomenon in post-postmodern British novel (Nietzsche's conception of the revaluation of values and the will to power in "Cloud Atlas" is depicted ambivalently) has been explored in the paper.

I state that post-postmodernism is a cultural paradigm that unites aesthetic and philosophy of modernism and postmodernism. Besides, the post-postmodern novel has a specific feature resulted in a special narrative mode that combines scientific discoveries that influence the narrative with a special philosophical realm. In the paper, David Mitchell's novel "Cloud Atlas" has been discussed as an example of post-postmodern writing that reveals emotional sincerity and skepticism, utopic way of thinking and anticolonial discourse. The novel exploits epic beginning to involve the reader in a special atmosphere created by the omnipotent narrator. The end of the story is a metaphorical return to the beginning; however, the starting point was changed. The novel exploits six separate stories that are interlinked according to the idea of eternal returning presented by Nietzsche and realized in the novel in the image of "Cloud Atlas" (symphony). The reality in the novel is exploited as a multifaceted phenomenon and time is depicted according to super-string astrophysical theory. The research gives a clue to understanding the philosophical borders of post-postmodernism and demonstrates the combination of different discourses (humanitarian and scientific) in contemporary British novel. The paper provides new findings in explaining philosophical parameters of post-postmodern novels.

Keywords: skepticism, post-postmodernism, existential truth, propositional truth, post-truth, dystopia.

References

- Bystrytskyi, Ye. (2018). Ekzystentsiina istyna i postpravda [Existential truth and post-truth]. *Filosofska dumka*, no. 5, pp. 54–71. URL: <http://bystrytsky.org/existen18.htm> (accessed: 23 February 2019). (in Ukrainian).
- Boynitska, O. (2015). Viktoriantsi ta psevdoviktoriantsi: transformatsiia viktorianskoho naratyvu v romani M. Nila "Anhliiski pasazhyry" [Victorians and Pseudo-Victorians: The Transformation of Victorian Narrative Modes in Matthew Kneale's *English Passengers*]. *Science and Education a New Dimension. Philology*, III (15), iss. 68, pp. 43–46. (in Ukrainian).
- Hyland, M. J. (2008). *Uhamuite mene* [Carry Me Down]. Lviv : Calvaria, 248 p. (in Ukrainian).

- Haddon, M. (2016). *Zahadkovyi nichnyi intsydent iz sobakoiu* [The Curious Incident of the Dog in the Night-Time]. Kharkiv : Klub simeinoho dozvillia, 221 p. (in Ukrainian).
- Drozdovskyi, D. (2018). Autychne myslennia i ekzystentsialists'ki vymiry postpostmodernizmu [Autistic Way of Thinking and Existentialistic Dimensions of Postpostmodernism]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 98, pp. 301–316. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.31861/pytlit2018.98.301>
- Lanovyk, M., Lanovyk, Z. (2018). “Smerkannia Zakhodu” Osvaľda Shpenglera: providentsiina model' nauky [“The Decline of the West” by Oswald Spengler: Providential Model of Science]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 98, pp. 7–22. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.31861/pytlit2018.98.007>
- Miroshnychenko, L. (2013). Skeptytsyzm Sokrata i suchasnyi anhliiskyi roman [Socrates’s Skepticism and contemporary English novel]. *Vid baroko do postmodernizmu*, iss. XVII, vol. 2, pp. 119–125. (in Ukrainian).
- Miroshnychenko, L. (2015). Skeptytsyzm i literatura: perechytuiuchy “Volodaria mukh” Viliama Goldinga [Skepticism and Literature: Rereading William’s Goldings “Lord Of The Flies”]. *Inozemna filolohiia*, no. 128, pp. 243–252. (in Ukrainian).
- Miroshnychenko, L. (2016). *Proektsii skeptytsyzmu v suchasnomu brytanskomu romani: geneza, tradytsiia, poetyka* [Projections of Scepticism in Modern British Novel: Genesis, Tradition, and Poetics]. Extended Abstract of the Doctoral Thesis. Taras Shevchenko National University of Kyiv, 42 p. (in Ukrainian).
- Epstein, M. (1997). *The Place of Postmodernism in Postmodernity*. URL: http://www.focusing.org/apm_papers/epstein.html (accessed: 23 February 2019).
- Mitchell, D. (2004). *Cloud Atlas*. London : Random House, 528 p.

Suggested citation

Drozdovskyi, D. (2019). Tradytsii skeptytsyzmu i dyskurs postpravdy v brytans'kykh postpostmodernists'kykh romanakh [Traditions of Skepticism and Discourse of Post-Truth in British Post-Postmodern Novels]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 100, pp. 72–88. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.31861/pytlit2019.100.072>

Стаття надійшла до редакції 23.02.2019 р.
Стаття прийнята до друку 24.10.2019 р.